

مسئولیت جبران خسارت ناشی از تولید کالای معیوب

سامان عسکری^۱

چکیده

مسئولیت تولید کنندگان کالا بعنوان شاخه‌ای از مسئولیت مدنی است که از حیث مبنا مراحل متعددی را گذرانده است که از مبنای مسئولیت قراردادی شروع و به مبنای مسئولیت محض منتهی می‌شود. در این مقاله که با روش توصیفی - تحلیلی و همچنین با روش کتابخانه‌ای اطلاعات آن گردآوری گردیده است، با هدف حمایت از حقوق مصرف کنندگان در برابر خسارت‌هایی که احتمالاً در استفاده از محصولات و کالاهای معیوب به ایشان وارد می‌شود به دنبال به دست آوردن مبنایی هستیم که حقوق مصرف کنندگان محفوظ بماند و مسئولیت ناشی از تولید کالای معیوب را برعهده تولید کنندگان چنین کالاهایی قرار دهیم. در میان مبنای متعددی که در رابطه با حمایت از حقوق مصرف کنندگان در برابر تولید کنندگان کالاهای معیوب وجود دارد به نظر می‌رسد که مبنای مسئولیت محض بیشترین حمایت را نسبت به حقوق مصرف کنندگان داشته باشد؛ چراکه براساس مبنای مذکور مصرف کنندگان ملزم نیستند جهت مسؤل شناختن تولید کنندگان کالاهای معیوب بی‌احتیاطی، سهل‌انگاری و یا به عبارتی تقصیر آنها را اثبات نمایند و صرفاً مصرف کننده می‌بایست اثبات نماید که در زمان تولید کالاهای مذکور در کارخانه، عیب در آن وجود داشته و بواسطه وجود عیب مذکور به ایشان خسارت‌هایی وارد گردیده است.

واژگان کلیدی: مسئولیت، جبران خسارت، تولید، مصرف کننده، کالای معیوب

^۱ دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بین‌الملل قشم samanaskari1366@gmail.com

مقدمه

انسان امروزی در زندگی خود از کالاهای بی‌شماری استفاده می‌کند که عموماً شرکت‌های بزرگ و کوچک در اختیارش می‌گذارند. حجم عظیمی از کالاها از هواپیما و اتومبیل تا انواع خوراکی‌ها و محصولات کشاورزی و بهداشتی و داروها و ... وارد بازار مصرف می‌شود و مصرف‌کننده چاره‌ای جز استفاده آنها ندارد. در این صورت چه کسی مسئول زبان‌هایی است که هر لحظه ممکن است از چنین کالاهایی پدید آید؟

حوادثی که در نتیجه عیب کالا رخ می‌دهد گاه بسیار جزئی است و متضرر ترجیح می‌دهد که از آن درگذرد. اما گاه این حادثه‌ها، فاجعه‌های بزرگی و جمعی‌اند که به راحتی نمی‌توان نادیده‌شان گرفت. همچون حوادثی که در نتیجه عیوب فنی هواپیمای مسافربری اتفاق می‌افتد. دهه ۱۹۷۰ اروپا شاهد تراژدی «تلیدوماید»^۱ بود. دارویی که زنان بی‌شمار از آن در دوران حاملگی مصرف کرده و کودکانی ناقص‌الخلقه به دنیا آورده‌اند. مرگ ۶۰۰ نفر در نتیجه مصرف غذایی از روغن‌هایی که در واقع برای کاربرد صنعتی بوده‌اند اسپانیا را در دهه ۱۹۸۰ با فاجعه‌های بزرگ مواجه کرد (جعفری‌تبار، ۱۳۷۵: ۱۵).

مسئولیت فروش مال معیوب، از نظر سنتی ناشی از قرارداد و محدود به رابطه دو طرف در آن است. قانون مدنی به خریدار کالای معیوب اختیار می‌دهد که قرارداد فروش را فسخ کند یا تفاوت بهای کالای سالم و معیوب را از ثمن بکاهد. ولی خطرهای ناشی از کالای صنعتی ممکن است بیش از بهای دادوستد و فراتر از آن باشد و به جان و اموال دیگر مصرف‌کنندگان آسیب رساند. از طرفی ممکن است خطر و خسارت دامنگیر بیگانه‌انی شود که با تولیدکننده هیچ رابطه حقوقی ندارند. پس محدود ماندن مسئولیت در چارچوب قرارداد، نه همه ضررهای خریدار را تأمین می‌کند نه حقوق گروهی را که در قرارداد شرکت نداشته‌اند (کاتوزیان، ۱۳۸۴).

مسئولیت ناشی از عیب تولید، ناظر به مسئولیتی است که در نتیجه استفاده از کالای معیوب حاصل شده و به خاطر همین خطر، محصول مزبور را محصول غیرایمن می‌نامند. کشورهای اروپایی برای یکنواخت‌سازی قانون مسئولیت تولید، دستورالعمل اتحادیه اروپا را تهیه دیدند و کلیه کشورهای عضو اتحادیه به همراه کشورهای عضو کنوانسیون منطقه اقتصادی اروپا (EEA) مکلف شدند که قوانین داخلی خود را با قواعد دستورالعمل منطبق سازند. قانون مورد، بحث با هدف مقرر کردن حداقل معیارهای تولید و حمایت از حقوق مصرف‌کننده وضع شده و امروزه حاکم بر مسئولیت ناشی از تولید است (صادقی، ۱۳۸۶: ۱۶۸).

در کشور ما نیز با تصویب قوانین حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب آبان ۱۳۸۸ و حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶ نویدبخش ایجاد تحول اساسی در نظام مسئولیت ناشی از عیب تولید

¹ Thalidomide

است. نظامی که در آن قواعد سنتی مسئولیت مدنی دستخوش تغییر شده و پیروی صرف از آن قواعد به دلیل لزوم رعایت منافع عمومی و حمایت از حقوق طرف ضعیف رابطه و همچنین تحول مفاهیمی چون عدالت، تقصیر و ... تعدیل شده است (عبدی‌پور و پرتو، ۱۳۹۰: ۳۷).

باتوجه به مطالب بالا می‌توان بیان نمود که؛ آسیب‌ها و صدمات ناشی از مصرف کالای معیوب یا خطرناک، واقعیتی انکارناپذیر و در مواردی، بسیار تلخ و ناگوار است. به منظور حمایت از مصرف‌کننده در این زمینه، تدوین و بکارگیری قوانین و مقررات پیشگیری‌کننده از ورود خسارت، گام اول است. وضع قواعد جبران‌کننده ضرر وارده به مصرف‌کننده، گام ضروری بعدی و شناسایی مسئولیت عرضه‌کنندگان کالاهای معیوب یا خطرناک برای جبران خسارت وارده به مصرف‌کنندگان این قبیل کالاها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در زمینه مسئولیت عرضه‌کنندگان کالاهای معیوب یا خطرناک و جبران خسارت مصرف‌کننده این قبیل کالاها، علاوه بر مقررات عام حقوقی و قوانین خاص حمایت‌کننده از حقوق مصرف‌کننده، می‌توان از قوانین و مقرراتی بهره‌برداری نمود که الزاما با اندیشه حاکم بر حقوق مصرف‌کننده نشده‌اند. قوانین و مقررات در بردارنده قواعد پیشگیری‌کننده از ورود خسارت به مصرف‌کننده کالاهای معیوب یا خطرناک است. در مقاله حاضر به بررسی قسمتی از قوانین و مقرراتی که در بردارنده قواعد جبرانی هستند، خواهیم پرداخت.

در این مقاله، از روش تحقیق کتابخانه‌ای با شیوه توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. در این مقاله سعی ۸۵ می‌گردد با استفاده از نظریات حقوقی مسئولیت تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان کالا و به خصوص نظریه مسئولیت محض، راهی برای حمایت هرچه بیشتر حقوق مصرف‌کنندگان متضرر از مصرف کالای معیوب، به دست آوریم. لازم به ذکر است که علاوه بر نظریات حقوقی، فقه و شرع ما نیز با استفاده از قاعده لاضرر تا حدودی می‌تواند جوابگوی ضررهای وارد شده به مصرف‌کنندگان باشد.

۱- تعاریف و کلیات

۱) تولیدکننده

شخصی است که فرآورده و کالایی را از مواد خام اولیه ساخته یا از ترکیب چند کالای ساخته شده کالای دیگری می‌سازد. از آنجا که اولین حلقه زنجیر تولید مربوط به او است، تولیدکننده جهت احتراز از عیب یا نقص در کالای تولیدی خود موظف است به بازرسی کامل کالای تولیدی بپردازد. این وظیفه شامل بازرسی و بررسی مواد خام، اجزاء و قطعات کالایی که دیگری فراهم کرده و یا ساخته است، می‌گردد (ابراهیمی، ۱۳۸۲: ۵۴).

۲) عرضه کنندگان کالا و خدمات

بند ۲ ماده (۱) قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان در تعریف عرضه کنندگان کالا و خدمات آورده است: «عرضه کنندگان کالا و خدمات: به کلیه تولید کنندگان، توزیع کنندگان، فروشندگان کالا و ارائه کنندگان خدمات اعم از فنی و حرفه‌ای و همچنین کلیه دستگاه‌ها و موسسات و شرکت‌هایی که مشمول قانون بر آنها مستلزم ذکر یا تصریح نام است و بطور مستقیم و غیرمستقیم به صورت کلی یا جزئی کالا یا خدمات به مصرف کننده ارائه می‌نمایند اطلاق می‌شود.»

۳) عیب

قانون مدنی ما تعریفی از عیب ارائه نکرده است و صرفاً در ماده (۴۲۶) چنین مقرر می‌نماید: «تشخیص عیب برحسب عرف و عادت می‌شود و بنابراین ممکن است برحسب ازمنه و امکانه مختلف شود». بنابراین یک موضوع امکان دارد در مکان و زمانی عیب محسوب و در مکان و زمان دیگر عیب محسوب نگردد. عیب در کالا شامل هر نوع عیب از قبیل عیب در طراحی یا ساخت کالا است. خواه به جهت استفاده از مواد خام نامرغوب یا عدم دقت و عدم دانش و تخصص کافی در فرآیند تولید و عرضه کالا که موجب کاهش ارزش اقتصادی یا عدم امکان انتفاع متعارف از آن و یا ورود ضرر و زیان به مصرف کننده گردد. گو آنکه این عیب در فرآیند تولید، به یک کالا در میان حجم انبوهی از آن تعلق گرفته باشد. عیب همچنین شامل عدم راهنمایی کامل در خصوص نحوه استفاده صحیح از کالا، مشکلات و عوارض ناشی از عدم استفاده صحیح از آن و هر عاملی که سلامتی و تندرستی جان یا روان مصرف کننده و اشخاص دیگر را تهدید کند نیز می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۸۲: ۵۴). همچنین بند ۴ ماده (۱) قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان در تعریف عیب آورده است: «منظور از عیب در این قانون زیاده، نقیضه، یا تغییر حالتی است که موجب کاهش ارزش اقتصادی کالا یا خدمات می‌گردد. عیب در مسئولیت مدنی تولید کننده مفهومی کاملاً متفاوت از مفهوم آن در حقوق قراردادهای دارد، بدین توضیح که در این شاخه از مسئولیت مدنی، یک محصول زمانی معیوب است که فاقد ایمنی باشد که قانوناً می‌توان از آن انتظار داشت.»

۸۶

۴) مصرف کننده

در مفهوم وسیع، مصرف کننده شامل کلیه اشخاصی است که کالا یا خدمتی تهیه می‌کنند، اعم از اینکه برای استفاده خود و یا به منظور رفع نیازهای حرفه‌ای‌شان باشد. در مفهوم مضیق کلمه مصرف کننده در برابر تولید کننده، توزیع کننده و فروشنده یا عرضه کننده بکار می‌رود. این مفهوم افرادی را در بر می‌گیرد که به خریداری و مصرف کالاها و خدمات، برای رفع نیازهای شخصی خود می‌پردازد. هدف آنان از خرید یک کالا یا خدمات فروش مجدد آن نیست و در پی اهداف تجاری نیستند.

کمیسیون بازنگری حقوق فرانسه نیز برای شناخت مصرف کننده تعریفی ارائه داده است: «مصرف کنندگان اشخاص حقیقی یا حقوقی حقوق خصوصی هستند که برای کاربرد غیر حرفه‌ای، اموال یا خدماتی را برای خود تهیه می‌کنند یا مورد استفاده قرار می‌دهند» (سلیمی و پارساپور، ۱۳۹۱: ۵۳). همچنین براساس بند ۱ ماده (۱) قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان مصوب سال ۱۳۸۸ مصرف کننده هر شخص حقیقی یا حقوقی است که کالا یا خدمتی را خریداری می‌کند.

۲- مبانی نظری

در مورد مسئولیت مدنی تولید کنندگان طی مطالعاتی صورت پذیرفته نویسندگان و صاحب نظران حقوق مبانی متعددی برای مسئولیت قائل گردیده‌اند که از مهمترین این مبناها می‌توان به مبانی ذیل اشاره کرد:

(۱) تعهد ایمنی کالا توسط تولید کننده یا فروشنده؛

(۲) فرض علم فروشنده به عیوب پنهانی کالا؛

(۳) تضمین در برابر آخرین مصرف کننده مسئولیت مبتنی بر تقصیر؛

(۴) مسئولیت مبتنی بر تقصیر؛

(۵) مسئولیت مبتنی بر تسبیب؛

(۶) مسئولیت محض.

لازم به ذکر است که امروزه اکثر کشورها تمایل به مسئولیت محض بعنوان مبناى مسئولیت تولید کنندگان دارند و سعی می‌کنند با مبناى مسئولیت محض از حقوق مصرف کنندگان در برابر تولید کنندگان حمایت نمایند، مسئولیتی که در آن نیاز به اثبات تقصیر نیست و فقط باید عیب موجود در کالا و ضرر ناشی از آن اثبات گردد تا بتوان از تولید کننده مطالبه خسارت نمود.

۳- مبناى حقوقی مسئولیت مدنی تولید کنندگان کالا

مسئولیت تولید کنندگان کالا بعنوان شاخه‌ای از مسئولیت مدنی، از حیث مبنا سیری تکاملی را پیموده که از مسئولیت قراردادی شروع و به مسئولیت غیرقراردادی منتهی می‌شود.

۳-۱- مسئولیت قراردادی

مسئولیت قراردادی اولین مرحله از مراحل چندگانه توسعه و تحول مبناى مسئولیت تولید کننده کالا به شمار می‌آید. مطابق چنین مبناى، مسئولیت مرسوم فروشنده کالا در قلمرو رابطه خصوصی و قراردادی او

محدود می‌شود. چنانکه در نظام حقوقی ایران، خریدار کالای معیوب می‌تواند معامله را فسخ کرده و بهای داده شده را در برابر تسلیم مبیع، پس بگیرد یا اینکه اخذ ازش کند و از بهای قراردادی بکاهد. در حقوق سنتی کشورهای دیگر هم مسئولیت فروشنده، ریشه قراردادی داشته و محدود به رابطه خریدار و فروشنده بوده یعنی تولید کننده تمام هزینه‌های تولید معیوب را نمی‌پرداخت و ضمان او هم به جبران خسارات نخستین مصرف کننده که از عیب صدمه دیده بود محدود می‌شد (بزرگمهر، ۱۳۸۴: ۳۹).

(۱) تئوری تعهد ایمنی کالا توسط تولید کننده یا فروشنده

منظور از تعهد ایمنی کالا توسط تولید کننده یا فروشنده که از آن به تضمین ایمنی مبیع نیز تعبیر کرده‌اند، این است که فروشنده هر کالایی، به هنگام فروش آن، تعهد می‌نماید که کالای وی ایمن، سالم و عاری از هرگونه عیب و نقض می‌باشد. بنابراین، در صورتی که کالای مزبور معیوب باشد و موجب ورود زیانی گردد، متعهد ملزم می‌شود تا خسارات وارده را جبران نماید. در رابطه با صحت چنین تعهدی و اینکه آیا فروشنده می‌تواند ایمنی کالای خود را تعهد تضمین نماید، نباید تردید کرد. چراکه، می‌توان چنین تعهدی را، هم به صورت یک تعهد فرعی و هم به صورت یک تعهد مستقل، در کنار قرارداد فروش کالا ملحوظ نظر قرارداد که بر مبنای ماده (۱۰) ق.م. و مواد مربوط به شروط ضمن عقد صحت چنین تعهداتی را می‌توان تایید کرد. تعهد ایمنی کالا، خود به دو صورت ممکن است صورت پذیرد، گاهی، این تعهد به صورت ضمنی است و گاهی نیز، به صورت صریح می‌باشد (مددی، ۱۳۸۸: ۴۲).

گفتیم که تعهد تضمین ایمنی کالا یا ضمنی است و یا صریح. حال در این رابطه این سوال مطرح می‌شود که آیا می‌توان از تبلیغات و آگهی‌ها به سود مصرف کننده استفاده کرد و آن را نوعی تعهد صریح به شمار آورد؟ در این خصوص تبلیغ باید دو ویژگی داشته باشد تا تعهد صریح به شمار آید: ۱- از طرف فروشنده صورت گرفته باشد؛ ۲- اساس معامله قرار گرفته باشد و معامله باتوجه به آن صورت گرفته باشد. ماده (۷) قانون حمایت از مصرف کننده در این خصوص می‌گوید: تبلیغات خلاف واقع و ارائه اطلاعات نادرست که موجب فریب یا اشتباه مصرف کننده از جمله از طریق وسائل ارتباط جمعی، رسانه‌های گروهی و برگه‌های تبلیغاتی ممنوع می‌باشد.

(۲) تئوری فرض علم فروشنده به عیوب پنهانی کالا

بر مبنای تئوری مذکور، اصولاً کسی که مبادرت به تولید و فروش کالا و یا ارائه خدماتی می‌نماید، فرض بر این است که وی به تمامی جوانب کار خود احاطه کامل دارد و اطلاع از عیوب پنهانی کالا و خدمات نیز چیزی جدای از این نیست.

بنابراین، بر مبنای این تئوری، در صورتی که عرضه کننده‌ای، کالا معیوبی را به بازار عرضه نماید و از این کالای معیوب زبانی به بار آید؛ در دعوای خواهان علیه خواننده، باید فرض را بر این گذاشت که فروشنده کالا از عیوب پنهانی موجود در آن آگاه بوده، و می‌دانسته که استعمال آن چه زیان‌های احتمالی را به دنبال دارد؛ مع الوصف، از آگاه کردن خریدار در خصوص عیوب موجود امتناع ورزیده و نتیجتاً مرتکب تقصیری شده است و باید خسارات و زیان‌های ناشی از این عمل خود را متحمل گردد (مددی، ۱۳۸۸: ۵۶).

برخی چنین فرض کرده‌اند که فروشندگان حرفه‌ای از عیوب و خطرهای کالایشان آگاهند، پس آنان در فروش کالای معیوب خود «سوء نیت»^۱ دارند. و برخی دیگر با تلطیف این نظریه از «قرینه علم به عیب»^۲ نام برده‌اند یعنی فرض بر آن است که فروشندگان از عیوب کالایشان آگاهند (کاظمی و دیگران، ۱۳۹۲: ۶۰).

۳) تئوری تضمین در برابر آخرین مصرف کننده

بدین معنا که عرضه کننده کالا در قبال کلیه مصرف کنندگان مسئول جبران خسارات ناشی از عیب کالا است. تفاوتی بین مصرف کننده‌ای که مستقیماً کالا را از وی دریافت کرده است با مصرف کننده‌ای که از ایادی بعدی دریافت نموده است و یا اشخاص ثالث متضرر وجود ندارد. مثلاً مصرف کنندگان دارو فقط با فروشندگان دارو که تولید کننده یا توزیع کننده آن نمی‌باشد می‌تواند رابطه قراردادی برقرار کند. به همین دلیل این تئوری در رابطه با تولید کنندگان و توزیع کنندگان دارو با مصرف کنندگان می‌تواند از حقوق مصرف کنندگان دارو حمایت کند. زیرا در غیر این صورت عرضه کننده‌ای که داروی ناسالم به بازار وارد کرده است صرفاً به دلیل نبودن رابطه قراردادی بار اثبات تقصیر را به گردن مصرف کننده می‌اندازد. اما با فرض تضمین دارو در برابر آخرین مصرف کننده این مشکل حل می‌شود.

بنابراین، بر اساس این نظریه تولید کننده، تنها در برابر خریدار مستقیم خود کالا را تضمین نمی‌کند، بلکه این تضمین در برابر عموم مصرف کنندگان کالا است و کالا برای استفاده مورد نظر باید به شکلی مقبول، متعارف و ایمن باشد. بر نظریه تضمین، اشکالاتی وارد است از جمله آنکه قرارداد و تضمین از هم تفکیک‌ناپذیر هستند و این تضمین باید در ضمن یک عقد باشد و همچنین افرادی که قصد استفاده از کالا را ندارند و صرفاً بر اساس یک اتفاق از کالای معیوب حادثه می‌بینند نیز به هیچگونه تضمینی دل نبسته‌اند؛ دیگر اشکال وارد بر این نظریه این است که تولید کننده می‌تواند با گنجاندن شرط عدم مسئولیت این تضمین را از خود سلب کند (سلیمی و پارساپور، ۱۳۹۱: ۶۴).

^۱ Presumption de mauvais foi

^۲ Presumption de connaissance des vices

۳-۲- مسئولیت غیر قراردادی

به مسئولیت‌ها و تکالیفی که برعهده اشخاص قرار داده می‌شود، الزامات یا مسئولیت‌های غیر قراردادی گفته می‌شود که سبب این الزامات ممکن است شبهه عقد، جرم یا شبهه جرم باشد. به بیان دیگر، الزامات غیر قراردادی یا خارج از قرارداد، بواسطه ارتکاب جرم برای افراد ایجاد می‌شوند که به آنها مسئولیت کیفری گفته می‌شود یا بدون آنکه جرمی رخ داده باشد، یک شخص در مقابل شخص دیگر مسئول شناخته شده و تکالیفی برعهده‌اش گذاشته می‌شود که به آن مسئولیت مدنی می‌گویند. مسئولیت مدنی نیز در مفهوم وسیع، گاه بواسطه قرارداد برای اشخاص ایجاد می‌شود که به الزامات ناشی از عقد یا مسئولیت قراردادی معروف است و گاه بدون اینکه قراردادی بین اشخاص وجود داشته باشد، یک شخص در مقابل شخص دیگر مسئولیت پیدا می‌کند و ملزم می‌شود که خساراتی را که وارد کرده است، جبران کند که به آن الزامات خارج از قرارداد یا مسئولیت قراردادی یا ضمان قهری گفته می‌شود. باید توجه داشت که گاهی مسئولیت مدنی به معنای محدودتری نیز بکار می‌رود؛ در این حالت، صرفاً به معنی الزامات خارج از قرارداد بوده و شامل الزامات قراردادی نمی‌شود.

۱) مسئولیت مبتنی بر تقصیر

اگر بخواهیم مسئولیت تولید کنندگان و توزیع کنندگان را با تقصیر توجیه کنیم در واقع باید ثابت کنیم که آنها مراقبت‌های لازم را در تولید و توزیع یا فروش انجام نداده‌اند. بعنوان مثال تولید کننده دارویی استانداردهای لازم را در تولید دارو رعایت نکند مانند اینکه برخلاف تبصره ۱ ماده (۱۹) قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴ که بیان می‌دارد در مواردی که برای سفیدگری و رنگ‌آمیزی ظروف غذایی و دارویی بکار برده می‌شود باید از نوع خالص و بدون سمیت باشد، ولی اگر از رنگ‌هایی که ناخالصی دارند استفاده کند و مصرف کننده در اثر استفاده از دارو متحمل خسارتی گردد. به دلیل ارتکاب تقصیر مسئول جبران زیان‌های وارده خواهد بود.

تقصیر نقض تکلیف است پس باید دید تکلیف سازنده چیست؟ تولید کننده یا توزیع کننده یک دارو تکلیف دارد که کلیه احتیاطات، مراقبت‌ها و موازین و مقررات مربوط به تهیه و تولید و توزیع یک دارو را بکار گیرد بطوریکه سالم به دست مصرف کننده برسد و از آن خسارتی به وی نرسد. در مسئولیت مبتنی بر تقصیر اگرچه عامل ملزم به جبران خسارات است اما در دادگاه زیان دیده بایستی تقصیر تولید کننده یا توزیع کننده را به اثبات برساند. ولی از مزایای این تئوری این است که دیگر نیازی به قرارداد نیست. وقتی ثالثی که در اثر مصرف دارو متضرر شده است می‌تواند علیه مقصر اقامه دعوی کند. در این سیستم متضرر باید دو عنصر را

اثبات کند: ۱) عیب دارو؛ ۲) تقصیر تولید کننده یا توزیع کننده در تولید یا توزیع دارو. اما چون اثبات این دو کار دشواری است این تئوری نمی‌تواند با حمایت از حقوق مصرف کننده سازگار باشد.

۲) مسئولیت مبتنی بر تسبیب

به این معناست که تولید کننده و توزیع کننده کالای معیوب در خصوص زیان‌های ناشی از آن سبب ورود زیان واقع می‌شود. در واقع آنها با تولید کالای معیوب و توزیع آن و تشویق افراد به خرید آن سبب ورود خسارت شده‌اند. مطابق تعریف‌های صورت گرفته سبب مستقیماً باعث ورود خسارت نمی‌شود بلکه عمل او بطور غیرمستقیم سبب ورود خسارت شده است. از آنجائیکه مهمترین رکن در نظریه تسبیب نیز اثبات مسبب است لذا این نظریه همان ایراد نظریه مسئولیت مبتنی بر تقصیر را دارد. حقوقدانان کامن‌لا، پرونده مک فرسون و کمپانی بیوک را بزرگترین حمله به اصل نسبیّت قراردادی دانسته‌اند. موضوع دعوا از این قرار است که کارخانه اتومبیل‌سازی بیوک، ماشینی را می‌فروشد، خریدار نیز آن را به خواهان انتقال می‌دهد. هنگام رانندگی یکی از چرخ‌های ماشین می‌شکند و در اثر واژگونی اتومبیل، خواهان صدمه می‌بیند. در بازرسی فنی معلوم می‌شود که چرخ معیوب از کالای نامرغوب تهیه شده است. جالب اینکه، چرخ‌ها بوسیله شرکت بیوک ساخته نشده بود و معلوم شد که او از دیگری خریده است و هیچ دلیل در پرونده نشان نمی‌داد که از عیب چرخ‌ها آگاه بوده است و مدعی نیز بعنوان عمد طرح دعوی نکرد بود ولی چون این عیب با بازرسی معمولی سفارش دهنده قابل احراز بود و کارخانه بیوک می‌توانست با دقتی متعارف آن در دریابد، دعوی بعنوان بی‌احتیاطی طرح شده بود.

در این دعوی، دادگاه مرزهای خصوصی قرارداد را شکست و خوانده را بر مبنای تسبیب محکوم ساخت. کاردوزو، قاضی معروف امریکایی اعلام کرد که خصوصی بودن رابطه قراردادی مانع از مسئولیت قهری فروشنده نسبت به تولید محصول معیوب و خطرناک در برابر او و دیگران نیست (بزرگمهر، ۱۳۸۵: ۴۱).

۳) مسئولیت محض

مسئولیت محض، مسئولیت بدون تقصیر است و زیان دیده مجبور نیست تقصیر و بی‌مبالاتی عرضه کننده را اثبات کند بلکه همین که شخص اقدام به عرضه کالایی می‌کند باید سلامت آن را تامین کند و خسارات ناشی از آن را به عهده بگیرد چه قراردادی میان تولید کننده و یا عرضه کننده و زیان دیده باشد و چه نباشد و چه زیان دیده مقصر باشد یا نباشد (انصافی آذر، ۱۳۹۶).

مسئولیت محض را نباید با فرض تقصیر یکی دانست و گفت که برای تولید کننده فرض تقصیر می‌شود زیرا اولاً: نظام مسئولیت محض، رابطه خود را با مبنای تقصیر قطع کرده است؛ ثانیاً: در فرض مسئولیت مبتنی بر

تقصیر تولید کننده می‌تواند با اثبات این امر که عیب موجود در کالا منتسب به تقصیر او نبوده است، خلاف فرض تقصیر و اثبات کند در حالیکه نظام مسئولیت محض مبتنی بر تقصیر نبوده و اثبات بی‌تقصیری تولید کننده نیز برای رهایی او از مسئولیت، کافی نیست. همچنین این مسئولیت را با مسئولیت مطلق نباید مترادف دانست زیرا در مسئولیت مطلق، شخص مطلقاً مسئول است حتی اگر رابطه سببیت میان فعل او و زیان وارده وجود نداشته باشد (مانند مسئولیت غاصب)، اما در مسئولیت محض ضرورتاً باید میان میان فعل خواننده دعوی و زیان وارده رابطه سببیت باشد و تنها اثبات تقصیر لازم نیست (صادقی، ۱۳۸۶: ۱۷۶).

ایالات متحده آمریکا بعنوان بستر پیدایش اصل «مسئولیت کالای تولیدی» در جهان معاصر، مسئولیت تولید کالای معیوب را براساس نظریه حقوقی «مسئولیت مطلق»^۱ مقرر می‌دارد بدون آنکه نیازی به اثبات تقصیر تولید کننده یا فروشنده باشد. نظام حقوقی آمریکا، مسئولیت کالای تولیدی را پیش از رشد و گسترش انقلاب صنعتی، براساس رویه‌های قضایی و عرف از یک طرف و از طرف دیگر قوانین و مقررات موضوعه تحت عنوان حقوق قراردادی و مسئولیت مدنی مقرر داشته است. بر این اساس، مصرف کنندگان بدون هیچ قید و شرطی بایستی در برابر تولید کنندگان، تجار و بازرگانان مورد حمایت قانونگذار قرار گرفته و ضرر و زیان وارد بر آنان ناشی از مصرف کالای معیوب بنحو مطلوبی جبران گردد (ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۱۶).

نظام مسئولیت محض از آنجا که دعوای جبران خسارت را برای زیان دیده تسهیل می‌نماید، در غالب مقررات بین‌المللی راجع به مسئولیت ناشی از تولید (مانند دستورالعمل اتحادیه اروپا) و قوانین ملی کشورها پذیرفته شده است. مسئولیت محض در متون حقوق کشورهای کامن‌لا به معانی گوناگونی بکار رفته است، بطور مشخص می‌توان سه‌گونه تعبیر از مسئولیت محض ارائه داد. مسئولیت محض گاه بر آن نوع از مسئولیت اطلاق شده است که با قرارداد تغییرپذیر نیست. به عبارت دیگر مسئولیتی که شرط عدم مسئولیت در آن بی‌اعتبار است. گاهی مسئولیت محض در معنای دیگر بکار رفته به این معنی که تولید کننده مسئول خساراتی است که ناشی از عیب کالا است هنگامی که این عیب، نتیجه طراحی غلط کالا یا نقض در مرحله تولید و یا سهل‌انگاری در دادن هشدار و آگاه‌سازی از چگونگی بهره‌برداری از کالا باشد. تقصیر زیان دیده در ایجاد حادثه باعث زوال این مسئولیت محض می‌شود زیرا تولید کننده، بیمه کننده کالای خود نیست. به علاوه وی تکلیفی ندارد که کالایی ضد حادثه بسازد. آخرین معنا اینکه تولید کننده مسئول حوادث ناشی از کالا است اگرچه همه احتیاطات لازم را به عمل آورده باشد و اگرچه زیان دیده در رعایت بعضی اقدامات احتیاطی برای جلوگیری از خطر کالا قصور کرده باشد. به عبارت دیگر تولید کننده نمی‌تواند برای رهایی دادن خود به تقصیر زیان دیده تمسک جوید.

¹ Strict liability

سلسله جنبنان تئوری مسئولیت محض، ایالت متحده آمریکا است که اکنون پس از فراز و نشیب‌های بسیار در رویه قضایی خود، مسئولیت محض تولید کنندگان و فروشندگان و سایر تهیه کنندگان کالا را پذیرفته است. دادگاه‌های انگلیس در برابر مسئولیت محض مقاومت کرده‌اند و آن را بطور وسیع نپذیرفته‌اند. در آلمان قانون مربوط به مسئولیت ناشی از کالای معیوب، که از اول ژانویه ۱۹۹۰ به اجرا درآمده مسئولیت محض را پذیرفته است (انصافی آذر، ۱۳۹۶).

در فرانسه، قانونگذاری خاصی در مورد مسئولیت ناشی از کالاها وجود ندارد و این موضوع تابع قواعد عمومی مسئولیت مدنی است. بنابراین متضرر موظف است تقصیر تولید کننده‌ای را که با وی رابطه قراردادی ندارد به اثبات رساند (بزرگمهر، ۱۳۸۴: ۴۳).

۴- مدت زمان مسئولیت تولید کنندگان

۴-۱- مدت زمان مسئولیت

دوره مسئولیت تولید کنندگان کالای معیوب در برخی سیستم‌های حقوقی محدود به زمان خاصی است که با سپری شدن آن مشمول مرور زمان می‌شود. براساس ماده (۱۷)-۱۳۸۶ اصلاحی ق.م. فرانسه، ضرر و زیانی که براساس این قانون مطالبه می‌گردد سه سال پس از آنکه خواهان از عیب فرآورده و از هویت تولید کننده آگاه شده یا می‌بایست آگاه می‌شد، مشمول مرور زمان می‌گردد. مطابق ماده (۱۷)-۱۳۸۶ همان قانون، مسئولیت تولید کننده بر مبنای این قانون، ده سال پس از ورود فرآورده به بازار، حتی اگر سبب زیان شده باشد، منتفی می‌شود مگر اینکه تولید کننده مرتکب تقصیر شده باشد و یا اینکه زیان دیده در طی این مدت اقامه دعوی کرده باشد (عبدی‌پور و پرتو، ۱۳۹۰: ۵۳). دستورالعمل اروپایی به مصرف کننده آسیب دیده از کالای معیوب حق می‌دهد در خلال سه سال مطالعه خسارت کند. این مدت از زمان اصلاح خواهان از ورود خسارت یا عیب و همچنین شناخت تولید کننده شروع می‌شود. بر طبق این دستورالعمل، تولید کننده از زمان عرضه کالای خود به بازار مصرف تا ظرف ۱۰ سال مسئولیت داشته و تولید کننده حق ندارد در قراردادهای فروش کالای خود زمان ۱۰ سال مزبور را بنحوی از انحاء کاهش دهد.

دستورالعمل اروپایی جنبه آمره داشته و تخلف یا عدول از آن برای کشورهای عضو مجاز نیست، بر این اساس، مقررات حقوق داخلی کشورهای عضو اتحادیه اروپا نمی‌بایست تحت هیچ شرایطی، خواه تحت حقوق قراردادی و یا مسئولیت مدنی (حقوق غیر قراردادی)، دستورالعمل اروپایی را متاثر کند. حتی اگر چنین مقررات داخلی در کشورهای عضو وضع شود، مصرف کننده آسیب دیده از کالای تولیدی کماکان می‌تواند جهت احقاق حقوق خود به دستورالعمل اروپایی استناد کند (ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۲۸).

۴-۲- مدت زمان مسئولیت از دید حقوق ایران

در مقررات موضوعه ایران، تحدید زمانی مسئولیت عرضه کنندگان کالای معیوب و مرور زمان دعاوی مربوط به آن، مشاهده نمی‌شود و به نظر می‌رسد قانونگذار ایران از رویه کلی خود در قانون آئین دادرسی مدنی که همانا حذف قواعد مرور زمان نسبت به دعاوی حقوقی است، پیروی نموده است.

البته ممکن است از ظاهر مواد (۲ و ۳) ق. ح. م. خودرو چنین برداشت شود که در قانون مزبور مسئولیت عرضه کننده محدود به دوره ضمانت است. اما تامل در مفاد قانون چنین برداشتی را رد میکند. باتوجه به ماده (۱۳) این قانون، تکلیف عرضه کنندگان در رفع نقض یا عیب خودرو یا پرداخت هزینه آن، در طول مدت ضمانت است اما تکلیف عرضه کنندگان به جبران کلیه خسارت وارده به مصرف کننده و اشخاص ثالث قید زمانی نداشته و اطلاق دارد و این امر مسئولیت پس از دوره ضمانت (که معمولاً کوتاه مدت است) هم کماکان باقی خواهد بود. بنابراین اگر به دلایلی از خودروی خریداری شده در دوره ضمانت استفاده نشود و عیب موجود در آن کشف نشود یا به‌رغم استفاده متعارف، عیب ناشی از طراحی یا مونتاژ یا تولید خودرو در دوره ضمانت آشکار نشده و بعد از آن عیب مزبور بروز یافته و باعث حادثه و خسارت شود، جبران خسارت وارده برعهده عرضه کننده خواهد بود و اطلاق زمانی این قسمت از ماده (۳) و روح قانون که در جهت حمایت از مصرف کننده است این تفسیر را تایید می‌نماید. ضمن آنکه مقررات حمایتی قانون حمایت از مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸ شامل مصرف کنندگان خودرو نیز می‌باشد و ماده (۱۸) قانون مزبور در این مورد نیز قابل استناد است (عبدی‌پور و عیدی، ۱۳۹۰: ۵۳).

۹۴

۵- شرط تحدید یا عدم مسئولیت

۵-۱- شرط عدم مسئولیت

جبران خسارت زیان دیده بطور طبیعی برعهده کسی است که مسئول ایجاد آن بوده است. اما گاهی طرفین با قراردادهای خصوصی و یا درج شروطی در قراردادها، مسئولیت خود را محدود می‌سازند یا از بین می‌برند. قراردادهای مزبور اصولاً به دو صورت متحقق می‌شوند:

۱) قراردادهایی که بعد از ورود زیان، بین عامل زیان و متضرر منعقد می‌شود.

۲) قراردادهایی که قبل از ورود زیان منعقد می‌شوند و طرفین در خصوص زیان‌های احتمالی آینده تصمیم می‌گیرند.

در خصوص قراردادهای نوع اول، بحث زیادی وجود ندارد، چنین قراردادهایی به موجب ماده (۱۰) ق.م. معتبر می‌باشند، مگر در مواردی که مخالف نص صریح قانون باشد. در این قراردادها شائبه مخالفت با نظم عمومی هم نمی‌رود؛ چراکه، حقی است از آن زیان دیده که می‌تواند از آن صرف‌نظر کند (مددی، ۱۳۸۸: ۱۵۳).

اما گروه دوم نیاز به تحلیل حقوقی دارد و مورد بحث ما قرار می‌گیرد. تجارب تاریخی به خوبی نشان می‌دهد که آزادی قراردادی اگر بی‌حد و حصر باشد، دشواری‌های بزرگی بر سر راه اجرای عدالت (در رابطه با غول‌های با مصرف کننده عادی) ایجاد می‌کند. آزادی قراردادی به طرف توانا امکان تحمیل شرایط دلخواه را می‌دهد و همه تمهیدهای حقوقی و مصلحتی را خنثی می‌سازد. نفوذ یا عدم نفوذ شروط عدم مسئولیت یا تحدید آن به امری یا تکمیلی بودن قوانین و قواعد مرتبط با مسئولیت تولید کنندگان بر می‌گردد.

مطالعه سیر قوانین و مقررات مسئولیت مدنی ناشی از کالای معیوب مخصوصاً در حقوق غرب، حرکتی را از تکمیلی بودن مقررات به سوی امری شدن آنها نشان می‌دهد. دلیل چنین گرایشی عمدتاً به این نکته بر می‌گردد که اگر دولت مداخله‌ای نداشته باشد و سرنوشت مصرف کنندگان به دست قراردادهای خصوصی سپرده شود، بدها در مقابله نابرابر تولید کنندگان و مصرف کنندگان، همیشه مصرف کننده مجبور خواهد بود که شرایط ناعادلانه قراردادهای فی‌مابین را تحمل کند و از طرفی تولید کنندگان نیز با قدرتی که دارند روز به روز به توسعه دامنه شروط تکمیلی، نسبت به رعایت استانداردها و موازین و ضوابط کمی و کیفی مربوط به امر تولید کالا، سهل‌انگارتر خواهند شد (بزرگمهر، ۱۳۸۵: ۵۰).

در بسیاری از سیستم‌های حقوقی، شروط رافع یا محدود کننده مسئولیت ناشی از فرآورده‌های معیوب ممنوع و کان‌لم‌یکن است؛ ماده (۱۵) - ۱۳۸۶ قانون مدنی فرانسه. براساس ماده (۱۲) دستورالعمل اروپایی، مسئولیت ۹۵ تولید کننده را نمی‌توان با شروط محدود کننده یا رافع مسئولیت در رابطه با شخص زیان دیده محدود یا رفع نمود. قانونگذار ایران در قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان به این قاعده مهم تصریح ننموده است ولی با توجه به امری بودن مقررات آن و روح حاکم بر قانون باید گفت، توافق و شروطی که حقوق مصرف کنندنده و تکالیف و مسئولیت‌های عرضه کنندگان را تحدید یا رفع نماید باطل و بلااثر است. البته در ماده (۷) قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو به این امر تصریح شده و هر نوع توافق مستقیم یا غیرمستقیم یا انعقاد هر نوع قراردادی که مسئولیت عرضه کننده خودرو را منتفی نماید باطل و بلااثر دانسته است (عبدی پور و عبدی، ۱۳۹۰: ۵۴).

۵-۲- معایب و فواید شرط تحدید یا عدم مسئولیت

شرط عدم مسئولیت دارای معایب و فوایدی است. معایب شروط مذکور بیشتر مورد توجه طرفداران قانونی کردن قواعد مسئولیت قرار گرفته از این قرار است:

۱) تولید کنندگان کالا نسبت به مصرف کنندگان از قدرت و نفوذ بیشتری برخوردارند لذا به راحتی می‌توانند با تحمیل قراردادهای الحاقی و شرط عدم مسئولیت، مصرف کننده ضعیف را خلع سلاح کرده و خود یکه‌تاز میدان شوند، خصوصاً اگر کالا یا خدمتی در انحصار شخص یا اشخاص محدودی باشد.

۲) رهایی از مسئولیت قانونی و رفع نگرانی‌های تولید کنندگان از زیان‌های ناشی از عیوب کالای خویش باعث بی‌مبالاتی ایشان نسبت به ایمن‌سازی و کیفیت کالا شده، در نتیجه از نظر اقتصادی تأثیر نامطلوبی بر جامعه خواهد گذاشت.

اما فواید این شروط که بیشتر مورد توجه طرفداران نظام اقتصادی مسئولیت که عمدتاً دارای گرایش اقتصادی هستند قرار گرفته، به شرح ذیل است:

۱) تولید کنندگان و بازرگانان معمولاً خود را در قبال زیان‌های ناشی از کالا بیمه مسئولیت می‌کنند و هزینه‌های مربوطه را با افزایش قیمت کالای خود جبران می‌کنند که باعث افزایش قیمت‌ها می‌شود. اما با پذیرش شرط عدم مسئولیت، موضوع بیمه مسئولیت منتفی و در نتیجه با حذف هزینه‌های مربوط، قیمت کالا کاهش می‌یابد.

۲) بهترین راه برای تنظیم و تعادل بازار، نظام عرضه و تقاضاست. لذا باید برای قراردادهای خصوصی احترام قائل شد و هیچگونه دخالتی در سیستم مزبور نکرد. گذشته از اینها مصرف کنندگان با تشکیل اتحادیه‌ها، انجمن‌ها و تعاونی‌ها ضعف خود را در مقابل عرضه کنندگان جبران می‌کنند.

۳) شرط عدم مسئولیت، سرمایه‌گذاری و تولید را تشویق کرده و باعث می‌شود اشخاص بیشتری وارد بازار تولید شده و با خیالی آسوده، تولیدات خود را عرضه کنند (بزرگمهر، ۱۳۸۵: ۵۱).

نتیجه‌گیری

روابط ساده عرضه کننده و مصرف کننده در قدیم، امروزه به دلیل تنوع، پیچیدگی و استفاده از فناوری‌های جدید تغییر یافته و افراد مختلفی میان تولید کننده و مصرف کننده بعنوان واسطه، دلال یا توزیع کننده قرار گرفته‌اند؛ بگونه‌ای که امروزه مصرف کنندگان برخلاف قدیم نوعاً تولید کننده‌ها را نمی‌شناسند و با مداخله دولت‌ها در این روابط، شاخه «حقوق مصرف» ایجاد شده است. در این زمینه پرسش این است که چنانچه بر اثر عیب یک کالا خسارتی به مصرف کننده وارد شود، مسئولیت مدنی عرضه کنندگان کالاها بر کدام مبنای مسئولیت مدنی استوار است؟ آیا عرضه کننده فقط در قبال خریداری کالا مسئولیت دارد یا وی در قبال مصرف کننده یا دیگر افرادی نیز که از ناحیه کالا آسیب می‌بینند، مکلف به جبران خسارت است؟ در این مقاله ضمن بررسی مبانی مختلف طرح شده در خصوص موضوع، تمایل قانونگذار ایران به پذیرش مسئولیت محض مطابق مواد (۲) و (۱۸) قانون حمایت از مصرف کننده استنتاج شده است. خریدار کالای معیوب علاوه بر ضمانت اجرای اعمال خیار عیب یا ارض می‌تواند به مسئولیت قهری عرضه کننده نیز برای جبران خسارات خود استناد نماید. اما باتوجه به نقص قانون سایر زیان دیدگان راهی جهت جبران خسارت جزء از طریق قواعد عمومی مسئولیت مدنی و استناد به مواد قانون مسئولیت مدنی و مواد مربوط به اتلاف و تسبیب ندارند.

براساس آنچه گفته شد و مبانی متعددی که برای مسئولیت مدنی تولید کنندگان و مصرف کنندگان آوردیم در نتیجه به نظر می‌رسد که مناسب‌ترین مبانی حقوقی برای مسئولیت تولید کننده کالا، مبانی مسئولیت محض است. اشکالات وارد شده بر مبانی دیگر، با گزینش مبانی مسئولیت محض تا حدود زیادی مرتفع می‌شود.

این امر، حرکتی روبه جلو در جهت تعریف نظام ویژه‌ای برای مسئولیت ناشی از عیب تولید است که زیان دیده را برای مطالبه خسارت، از اثبات تقصیر عرضه کنندگان کالا یا خدمات معیوب معاف می‌دارد و صرف اثبات رابطه سببیت بین زیان و عیب کالا کفایت می‌کند. البته شناخت مسئولیت محض برای تولید کنندگان و عرضه کنندگان کالا یا خدمات به این معنا نیست که تولید کننده یا توزیع کننده در قبال زیان دیدگان کالا یا خدمات تسلیم گردند و امکان هر نوع دفاعی از آنها سلب گردد.

جالب است بدانیم که مطالعات تطبیقی نشان می‌دهد که سه نظام حقوقی اتحادیه اروپا، امریکا و اروپا جبران خسارت وارده بر مصرف کننده را براساس اصل مسئولیت مطلق پذیرفته‌اند. براساس اصل مزبور مصرف کنندگان ملزم نیستند جهت مسئول شناختن تولید کنندگان بی احتیاطی یا سهل انگاری آنان را اثبات کنند، مصرف کننده بدون نیاز به اثبات بی احتیاطی یا سهل انگاری بایستی اثبات کند که در زمانی که کالا در کارخانه تولید شده، عیب در آن وجود داشته و خسارت وارده به وی ناشی از عیب مزبور بوده است.

۹۷

در حقوق موضوعه ایران، نیز با تصویب قوانینی همچون: قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸ و قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶، در تبیین مسئولیت ناشی از عیب تولید گام‌های ارزشمندی برداشته شد. در این قوانین تعریف قانونی عیب تغییر یافته و در صورتی که بواسطه آن زبانی حادث گردد مسئولیت بدون تقصیر تولید کننده پذیرفته شده است. این مسئولیت به رابطه مستقیم قراردادی نیاز ندارد و در فقدان آن هم، تولید کننده مسئول جبران زیان وارده است.

با اینکه بسیاری از نظام‌های حقوقی برای مسئولیت تولید کنندگان و عرضه کنندگان کالاهای معیوب مدت زمان خاصی مقرر داشته و آن را محدود به مدت خاصی نموده‌اند اما با پذیرش مسئولیت تولید کنندگان بدون هیچ محدودیت زمانی و براساس شرایط هر دعوی می‌توان بهتر و بیشتر از حقوق مصرف کنندگان کالا یا خدمات حمایت نمود.

در آخر باید متذکر شویم که قوانین مربوط به مسئولیت تولید کنندگان را باید قوانین امری دانست. بنابراین توافق هر شرطی خلاف آن را باید باطل و بلااثر بدانیم. فلذا تولید کنندگان و یا عرضه کنندگان کالای معیوب نمی‌توانند در رابطه خصوصی‌شان با مصرف کنندگان شرط تحدید یا عدم مسئولیت قرار دهند و در صورتی که چنین شروطی بین آنها باشد برای آن شروط هیچ اثر حقوقی مترتب نشویم.

پیشنهادهات

از بررسی مجموع مطالب، پیشنهادهاتی لازم می‌آید که به شرح ذیل ارائه می‌گردند:

۱) با اینکه قوانین جدیدالتصویب حمایت‌های خوبی از حقوق مصرف‌کنندگان به عمل آورده است باز هم انتظار می‌رود که با تصویب قوانین دقیق‌تر و به روزتر از حقوق مصرف‌کنندگان بعنوان قشر ضعیف‌تر در رابطه با غول‌های صنعتی، حمایت بیشتری به عمل آورده شود.

۲) تمامی تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان کالا مکلف گردند که تولیدات و کالاهای خود را بیمه مسئولیت کالا نمایند تا در زمان نیاز بتوانند از آن استفاده نمایند.

۳) سعی گردد موارد معافیت تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان از مسئولیت کالای معیوب به صورت صریح و روشن تعیین گردد تا شک و شائبه‌ای در این باره باقی نماند.

فهرست منابع

- ۱- ابراهیمی، سیدنصراله (۱۳۸۲)، «تحلیلی حقوقی از مسئولیت در قبال ارائه کالای معیوب و حمایت از مصرف‌کنندگان»، نشریه سخن سمت، ش ۱۱.
- ۲- ابراهیمی، سی نصراله (۱۳۸۶)، مسئولیت ناشی از کالای معیوب و حمایت از مصرف‌کنندگان (تحلیل حقوقی در سه نظام برتر دنیا)، پژوهشنامه حقوق و علوم سیاسی، س ۲، ش ۵.
- ۳- انصافی آذر، بهنام (۱۳۹۶)، «مسئولیت حقوقی تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان دارو»، www.ensafi.blogfa.com/post/37
- ۴- بزرگمهر، داوود (۱۳۸۴)، «مسئولیت مدنی تولیدکنندگان کالا»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد حقوق اقتصادی، دانشگاه تهران.
- ۵- بزرگمهر، داوود (۱۳۸۵)، «مسئولیت مدنی تولیدکنندگان کالا»، مجله حقوقی دادگستری، ش ۵۴.
- ۶- جعفری تبار، حسن (۱۳۷۵)، مسئولیت مدنی سازندگان و فروشندگان کالا، ج ۱، تهران: نشر دادگستر.
- ۷- سلیمی، فضا و محمدباقر، پارساپور (۱۳۹۱)، «مبانی مسئولیت مدنی عرضه‌کننده در مقابل مصرف‌کننده (مطالعه تطبیقی در قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان و حقوق اتحادیه اروپایی)»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۱۶، ش ۴.
- ۸- صادقی، محسن (۱۳۸۶)، «مسئولیت ناشی از کالای معیوب: مطالعه تطبیقی در حقوق سوئیس و ایران»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، ش ۴۴.
- ۹- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۴)، مسئولیت ناشی از عیب تولید، (مطالعه انتقادی و تطبیقی در تعادل حقوق تولیدکننده و مصرف‌کننده)، ج ۲، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- ۱۰- کاظمی، محسن و دیگران (۱۳۹۲)، «نقص علم در مسئولیت مدنی ناشی از تولید کالا»، فصلنامه حقوق پزشکی، س ۷، ش ۲۵.
- ۱۱- عبدی پور، ابراهیم و حمیدرضا، پرتو (۱۳۹۰)، «مسئولیت عرضه کنندگان کالا و خدمات در قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان، حرکتی رو به جلو یا باز خوانی قواعد سنتی»، مجله دانشگاه مفید قم.
- ۱۲- مددی، صادق (۱۳۸۸)، مسئولیت مدنی تولید کنندگان و فروشندگان کالا، چ ۱، تهران: موسسه مطالعات و مشاوره حقوقی وکلای ایران، نشر میزان.

قوانین:

- ۱۳- قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۸۸.
- ۱۴- قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۸۶.
- ۱۵- قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۰۷.
- ۱۶- قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی، مصوب ۱۳۳۴.